

УДК 378.046:7.012(045)

В.Р. КОСЮК

КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито й проаналізовано критерії якості підготовки майбутніх дизайнерів у вищій школі. Визначено компоненти й умови формування професійної самосвідомості. Обґрунтовано необхідність застосування під час проведення аудиторних занять та організації самостійної роботи педагогічних методів оцінювання, які сприяли б формуванню професійної спрямованості й професійної компетенції майбутнього фахівця у галузі дизайну.

Ключові слова: професійна самосвідомість майбутнього дизайнера, педагогічні методи, якість підготовки.

Умови сучасного світу швидко змінюються, виникають нові вимоги до професійної компетенції фахівців. Професійна компетентність сьогодні висвітлено як результат діяльності вищого навчального закладу, який до того ж визначає його конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг. Тому постійне підвищення якості навчання у вишах з метою забезпечення відповідності професійних якостей фахівців сучасним вимогам є актуальним завданням організації навчального процесу майбутніх дизайнерів.

Мета статті – розкрити та проаналізувати критерії оцінювання якості підготовки майбутніх дизайнерів у вищій школі.

Проблема якості підготовки майбутніх дизайнерів у вищій школі тісно пов'язана з формуванням та вдосконаленням моделі фахівця цього напрямку. Для проектування процесу підготовки фахівця з метою її вдосконалення модель фахівця повинна мати вигляд розгорнутого документа, який відображає вимоги до знань випускників, їх навичок, умінь, особистих якостей, що забезпечить подальшу ефективність у всіх сферах професійної діяльності. Разом з тим необхідно враховувати такий важливий елемент, як надання студентам цілісного уявлення про майбутню діяльність [1, с. 66]. Спираючись саме на такі принципові положення, необхідно будувати якісну систему навчання майбутніх дизайнерів за всіма предметами.

Для наукового обґрунтування перетворень навчального процесу необхідно відокремити його структурні компоненти: проблеми, які вирішує фахівець на практиці, знання, які він застосовує, типи діяльності, види робіт, функцій, які здійснює фахівець у виробничому процесі, уміння й навички, необхідні для роботи [2].

Для того, щоб викладач міг впливати на якість засвоєння студентами програмних вимог дисципліни, необхідно володіти нормативами, критеріями та інструментарієм оцінювання.

Якість – це властивість предметів відповідати певним вимогам. Система оцінювання якості навчання студентів, її методи, засоби та технології оцінювання мають відображати у собі мету освітньої системи, трансформовану у вимоги до професійної компетенції фахівців [3, с. 232].

Завданнями такого оцінювання є: вимірювання рівня ефективності процесу навчання кожного студента; своєчасне корегування процесу навчання для забезпечення індивідуального підходу.

Загальні нормативні вимоги до оцінювання ґрунтуються на застосуванні рейтингової системи оцінювання. Рейтингова система оцінювання – це система визначення якості виконаної студентом усіх видів аудиторної і навчальної роботи та рівня набутих ним знань та вмінь у межах навчальних модулів шляхом оцінювання в балах результатів цієї роботи під час поточного й підсумкового контролю, з наступним приведенням рейтингової оцінки в балах та оцінки за традиційною національною шкалою, шкалою ECTS, яка є числовим еквівалентом накопичених балів.

Інструментарій оцінювання (від лат. *instrumentum* – знаряддя, пристосування) – це сукупність педагогічно-методичних прийомів та методичних засобів для проведення оцінювання. Вони можуть включати тести, письмові завдання, спостереження, співбесіду тощо.

Критерій (від грец. *critērion*) – ознака, мірило, за яким “класифікуються, оцінюються (та одержують оцінки) психічні явища, дії або діяльність, зокрема, при їх формалізації [4]. Критерії виступають мірилом для відображення закономірностей та якості формування професійних знань майбутнього фахівця. Критерії оцінювання якості навчання майбутніх дизайнерів – це система показників-характеристик для визначення якості навчання за кожною дисципліною відповідно до встановлених вимог щодо фахової компетенції.

Н.М. Голдиш [5, с. 136] здійснив детальний аналіз сучасних підходів до розкриття сутності поняття “компетентність” та запропонував такі критерії її визначення:

- поєднання, набір знань, умінь, навичок;
- здатність діяти на основі здобутих знань;
- можливість ефективно виконувати певну функцію;
- необхідність адекватно володіти ситуацією.

Наведені критерії, на нашу думку, є узагальнювальними й концептуальними для будь-якої діяльності та потребують розкриття залежно від професійних вимог до спеціаліста певного напрямку.

Оцінювання якості рівня фахової компетенції, запропоноване Е. Коротковим [6, с. 252], включає комплекс критеріїв-характеристик, розподілених на п’ять груп: професійні знання; готовність до професійної діяльності; самосвідомість професіоналізму; структуру індивідуально-професійних якостей; додаткові характеристики. Оцінювання кожного з критеріїв передбачає використання спеціальних методів: тестування, заслуховування тематичних доповідей з подальшим обговоренням на заняттях, аналізу виконання самостійних робіт, проектування, самооцінку професійної підготовки тощо [6, с. 254–255, 260–261].

На підставі аналізу літературних джерел та власних досліджень вважаємо за доцільне розділити критерії оцінювання якості навчання майбутніх дизайнерів на дві основні групи: критерії оцінювання професійних знань, навичок і вмінь з дисципліни; критерії оцінювання самосвідомості професіоналізму та структури індивідуальних професійних якостей (див. табл.).

Критерії оцінювання професійних знань, навичок та вмінь визначаються окремо для кожної дисципліни відповідно до її мети, завдань і змісту. Оцінювання за цими критеріями спрямоване на визначення рівня стійкості сформованості теоретичних знань, технічних професійних навичок та вмінь. У цілому система оцінювання за теоретичними й практично-технічними аспектами професіоналізму будуватиметься на порівнянні якості виконання встановлених завдань з певним еталоном.

Критерії оцінювання якості навчання майбутніх дизайнерів

Критерій якості	Предмет оцінювання	Методи оцінювання
Професійні знання, навички та вміння з дисципліни		
Рівень та структура професійних знань	Наявність необхідних знань з кожної теми, наявність знань, взаємопов'язаних відповідно до структури курсу, глибина освоєння програми	Поточне тестування, аналіз самостійної індивідуальної роботи, аналіз накопиченої інформації під час проведення аудиторних занять
Стійкість знань	Чи зафіксовані вони в довгостроковій пам'яті, час на пошук та орієнтацію в системі знань, ритмічність роботи в навчальному процесі	Комплексне підсумкове тестування, співбесіда, проектування
Володіння знаннями (інтегроване використання)	Здатність оперувати отриманими знаннями, використовувати їх у вирішенні проблем комплексно й системно, навички застосування знань	Проектування, аналіз самостійної роботи, самооцінка професійної підготовки
Навички проведення аналітично-експертної роботи	Готовність і здатність провести аналіз проєктів, стан навичок щодо презентації проєкту, самостійної роботи та консультування з питань проєкту, демонстрація конкретних практичних кваліфікаційних навичок	Перехресний аналіз самостійних проєктів студентами, захист проєктів
Самосвідомість професіоналізму та структури індивідуальних професійних якостей		
Стратегія кар'єри та підвищення професійного статусу	Уявлення про професію та подальший професійний і кар'єрний розвиток. Здатність до самопроєктування, змагальність, конкурентоспроможність	Опитування, тестування, самооцінка професійної діяльності, соціометричне дослідження
Розвиток здібностей	Усвідомлення індивідуальних здібностей, рівня їх розвиненості, структури й ролі в кар'єрі	Опитування, тестування, самооцінка професійної діяльності, соціометричне дослідження
Впевненість у готовності до професійної діяльності	Впевнений намір, активне прагнення щодо працевлаштування чи реалізація працевлаштування за фахом. Формулювання вимог до майбутньої роботи. Знання кваліфікаційних вимог до фахівця в обраній спеціальності	Опитування, тестування, самооцінка професійної діяльності, соціометричне дослідження
Професійне мислення	Відповідність типу мислення характеру професійної діяльності (визначається за типологічною матрицею)	Тестування, аналіз накопиченої інформації щодо самостійної роботи студентів та виконання завдань під час аудиторної роботи, співбесіда
Креативний потенціал	Здатність запропонувати кілька оригінальних варіантів розв'язання творчого завдання	Експертний метод оцінювання, складна систематаблиця критеріїв оцінювання
Культурно-логічна орієнтація	Здатність орієнтуватися в сучасних тенденціях щодо дизайну. Знання культурних, технологічних, наукових чинників сучасного розвитку суспільства, країни та людської цивілізації	Опитування, тестування

Джерело: складено автором з використанням [3; 5; 6].

Самосвідомість професіоналізму можна визначати в кількох аспектах: як професійну компетентність, професійну самосвідомість, професійну спрямованість, професійну поведінку, професійне самовизначення. Ці поняття не тотожні, але дуже тісно взаємопов'язані між собою.

Професійна самосвідомість являє собою матрицю сенсів, що складається з колективно відпрацьованих, сталих значень декількох понять: “особистість”, “Я”, “свідомість”, які характеризуються динамікою в часі й різним інтерпретуванням. Отже, професійна самосвідомість є проекцією всіх структурних компонентів самосвідомості на професійну діяльність [7].

Професійна самосвідомість характеризується спрямованістю й готовністю особистості до обраної професії. Професійна спрямованість виявляється в особливостях інтересу, уподобань і професійних потреб студентів, особистих цілях та установках щодо професійного розвитку. Вона спонукає особистість до активної діяльності й сприяє підвищенню якості засвоєння знань, набуття навичок та вмінь.

Невідповідність індивідуальних особливостей студента вимогам професії (професійна непридатність), особливо при високому рівні домагань і браку критичного осмислення існуючих знань та навичок, може стати джерелом особистих криз.

Професійна самосвідомість виявляється в усвідомленні людиною своєї належності до певної професійної групи [8]. Це феномен є інстанцією, в якій відбувається оцінювання наявних фахових досягнень, планування та здійснення саморозвитку [9]. Розвиток професійної свідомості людини полягає в її входженні в професію та супроводжується інтеріоризацією нормативної професійної моделі через професійне навчання, практичну професійну діяльність та ідентифікацію себе визначеною моделлю. Ідентифікація себе з професійною моделлю включає усвідомлення професійної діяльності як певної цінності в ієрархії мотивів особистості, надання цьому мотиву соціально значущого характеру, відповідності особистого й професійного розуміння [10]. Професійна самосвідомість включає уявлення людини про себе як члена професійної спільноти, носія професійної культури, в тому числі певних професійних норм, правил, традицій, притаманних представникам цієї професії [11].

Формування професійної спрямованості майбутнього дизайнера – це педагогічно організований і контрольований процес навчання як “духовне взаємозбагачення викладачів і студентів” (за визначенням сутності педагогічного процесу Т.І. Сущенко), у якому викладач здійснює спрямування професійного становлення студента, забезпечує виявлення й розвиток здібностей та інтересу до професії [12].

Отже, формування професійної самосвідомості під час навчання в майбутніх дизайнерів має бути спрямоване на вирішення таких завдань:

- стимулювання прагнення до освіти та самоосвіти для засвоєння професійно необхідної інформації й формування професійної компетенції;
- конкретизації індивідуальних мотивів вибору професії;
- конкретизація індивідуальних цілей професійної підготовки, побудови майбутньої кар'єри, досягнення певного соціального й професійного статусу з урахування сучасного стану та перспектив ринку праці;
- допомога студентам у формулюванні ними власного професійного ставлення, оцінки їх співвідношення з можливостями професійного навчання у виші;
- набуття студентами навичок до проведення об'єктивного самооцінювання існуючих у нього знань та навичок у контексті визначених вимог до фахової підготовки дизайнерів, зокрема щодо проведення постійного критичного самоаналізу,

самоконтролю та саморегуляції професійних знань і навичок з метою професійного самовдосконалення;

– формування емоційно-ціннісного ставлення студентів до певних професійних норм, правил, традицій, притаманних представникам цієї професії, та співвідношення їх з особистими нормами, правилами, уподобаннями;

– формування розуміння поняття “професійна поведінка” в тонкості навичок розвитку професійної самодисципліни, відповідальності у виконанні самостійної роботи та завдань під час аудиторних занять;

– формування готовості виявляти й оптимально змінювати зовнішні обставини й внутрішні чинники особистості, які негативно впливають на розквіт професійної компетенції майбутнього дизайнера.

Таким чином, структура професійного самовизначення майбутніх дизайнерів складається з таких компонентів: мотиваційного, цільового, операційного й критеріального.

Мотиваційний компонент полягає в розумінні своїх особистих цілей щодо професійного й соціального визнання, побудови професійної кар’єри, усвідомлення професійної діяльності як певної цінності в ієрархії мотивів особистості.

Цільовий компонент полягає в усвідомленні структури та рівня розвитку власних здібностей, ціннісних установок щодо професійних норм, правил, традицій, притаманних представникам цієї професії. Також необхідно впевнено орієнтуватися в системі професійних цінностей.

Операційний компонент полягає в оволодінні певним комплексом професійних знань, умінь та навичок для досягнення необхідного рівня професіоналізму, в тому числі в контексті “професійна поведінка”.

Критеріальний компонент полягає у розвинутості рефлексивних умінь щодо об’єктивного самооцінювання та самопроекування.

Розуміння наявності професійного статусу в майбутнього дизайнера має будуватися на:

– формуванні на заняттях певного професійного еталона (ідеалу) фахівця у сфері дизайну з урахуванням сучасних вимог до системи необхідних знань, навичок та вмінь. Студент повинен усвідомлювати систему чітких критеріїв професіоналізму, вивчати історію творчості та шлях професійного становлення видатних дизайнерів і митців у сполучених сферах (живопис, архітектура, реклама тощо);

– формуванні відповідності процесу самоосвіти та саморозвитку встановленим критеріям професіоналізму з метою більш ясного розуміння студентом структури й рівня розвитку власних здібностей, уподобань, творчих інтересів.

Розподіл критеріїв на дві групи дещо умовний. Одне й те саме завдання може бути використано для оцінювання як професійних знань, навичок та вмінь, так і професійної самосвідомості. Наприклад, знання визначеного програмою переліку теоретичних питань на співбесіді можна вважати за 100% якості. Якщо студент показує більше або менше знань, ніж встановлено програмою, це може стати одним з критеріїв, за яким можна оцінити професійну самосвідомість як високу або недостатньо сформовану.

Висновки. Існують різні підходи до визначення якості навчання у вищих навчальних закладах. Для оцінювання якості навчання майбутніх дизайнерів критерії доцільно розподілити на дві основні групи: критерії оцінювання професійних знань, навичок та вмінь з дисципліни; критерії оцінювання самосвідомості професіоналізму та структури індивідуальних професійних якостей. У ході проведення аудиторних

занять та організації самостійної роботи студентів необхідно застосовувати педагогічні методи оцінювання, які сприяли б формуванню професійної спрямованості й професійної компетенції майбутнього фахівця в галузі дизайну.

Список використаної літератури

1. Зінченко В.О. Тенденції розробки моделі фахівця / В.О. Зінченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т.І. Сущенко (гол. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 21 (74). – С. 65–69.
2. Смирнова Е.Э. Пути формирования модели деятельности специалиста с высшим образованием / Е.Э. Смирнова. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1977. – 216 с.
3. Болдуєв М.В. Оцінювання якості вищої освіти: норми, критерії, характеристики, методи / М.В. Болдуєв // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т.І. Сущенко (гол. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 21 (74). – С. 232–239.
4. Коджаспирова Г.Н. Педагогический словарь для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.Н. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2000. – 176 с.
5. Голдиш Н.М. Сутнісний зміст поняття компетентності випускників ВНЗ / Н.М. Голдиш // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т.І. Сущенко (гол. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 25 (78). – С. 131–137 с.
6. Коротков Є.М. Управление качеством образование : учеб. пособ. для вузов / Э.М. Коротков. – [2-е изд.]. – М. : Академический Проект, 2007. – 320 с.
7. Петрова Г.Б. “Профессиональное философский концепт УК самосознание” как научный конструкт и философский концепт к проблеме истолкования смысла / Г.Б. Петрова // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. Серия: Педагогика и психология. – Киров : Вятский гос. ун-т, 2009. – № 1 (3). – С. 12–15.
8. Парыгин Б.Д. Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории / Б.Д. Парыгин. – СПб. : Изд-во ИГУП, 2003. – 616 с.
9. Личность, внутренний мир и самореализация. Идеи, концепции, взгляды / [сост. : Ю.Н. Кулюткин, Г.С. Сухобская]. – СПб : Гускарора, 1996. – 175 с.
10. Романов И.В. К анализу понятия “профессия” / И.В. Романов, А.А. Хван // Вопросы прикладной психологии : сб. научн. труд. – Новокузнецк, 1995. – С. 51–60.
11. Дружилов С.А. Профессионалы и профессионализм в новой реальности, психологические механизмы и проблемы формирования / С.А. Дружилов // Сибирь. Философия. Образование альманах СО РАО, ИПК. – Новокузнецк, 2001. – Вып. 5. – С. 46–56.
12. Сущенко Т.И. Особенности педагогического процесса высшей школы в эпоху приоритета личности / Т.И. Сущенко // Научный поиск в воспитании: парадигмы, стратегия, практика : сборник докладов и тезисов выступлений 3-й Международной научно-практической конференции 24–25 марта 2011 г. – М. : МГПИ, АПК и ППРО, 2011. – 438 с.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2013.

Косюк В.Р. Критерии качества подготовки будущих дизайнеров в высшей школе

В статье раскрыты и проанализированы критерии качества подготовки будущих дизайнеров в высшей школе. Определены компоненты и условия формирования профессионального самоопределения. Обоснована необходимость применения во время аудиторных занятий и организации самостоятельной работы педагогических методов оценивания, которые способствовали бы профессиональной направленности и профессиональной компетенции будущего специалиста в области дизайна.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение будущего дизайнера, педагогические методы, качество подготовки.

Kosyuk V. Measures of quality training of future designers in higher school

The article reveals and analyzes measures of quality training of future designers in higher school. The main components and conditions of forming professional self-consciousness are defined. The necessity of application during conducting auditorium classes and organization of independent work of pedagogical methods of evaluating, that would assist to form professional trend and professional competence of future specialist in design, is stated.

The problem of quality of training for future designers in higher school is closely bound to forming and perfecting the model of specialist in the field. The model of the specialist for projecting the process of training should have the look of opened document, that reveals the demands to graduates' knowledge, their skills, individual qualities, that will provide further effective activities in all spheres of activity. Students should be given the conception of their future activity.

The demands to evaluation are based on the rating system of evaluation. It is the system of estimating quality of all types of auditorium and educational work and skills gained through educational modules that students perform through evaluating of results in marks during current and final control, with the future estimation of results in marks and valuing in traditional national scale (ECTS scale) that is a numerical equivalent of the total marks.

Measures of professional knowledge, skills and abilities evaluation are settled separately for each of the discipline in accordance to its aim, purpose and contents. Evaluation with such measures used, is directed to estimating the degree and stability of gained theoretical knowledge and technical professional skills and abilities. The evaluation system is based on comparison of quality of result of the tasks given to the estimated standard.

Future designers should form the following understanding of professional status. During the classes some special professional ideal (standard) of designer, facing modern demands to the system of necessary knowledge, skills and abilities, should be formed. The formation of correspondence of the process of self-education and self-development to the settled measures of professionalism, aiming more qualitative and clear comprehension by student of structure and degree of development of his own abilities, tastes, creative interests.

There are different approaches to estimating quality of education in higher education. For evaluating the quality of education of future designers measures are to be divided into two groups: measures for evaluating professional knowledge, skills and abilities in the discipline; measures of estimating the self-consciousness of skillfulness and structure of individual professional skills. During the auditorium classes and organizing independent students' work the pedagogical methods of evaluation should be performed. Such methods of evaluation will assist in forming future profession orientation and professional competence of the future designer.

Key words: *professional self-consciousness of future designer, pedagogical methods, quality of training.*